

УДК 94 (477) "1917/1918" : 327 (73)] (091)
DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.4.375>

Валентин Зацепіло*

ПОЗИЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1917–1918 РР.)

Анотація: У статті висвітлюється позиція представників дипломатичного корпусу Сполучених Штатів та американських організацій у Росії щодо державності України від 20 листопада 1917 р., коли була проголошена Українська Народна Республіка, до 14 грудня 1918 р., коли припинила існування Українська Держава на чолі з гетьманом П. Скоропадським.

Автор аналізує ставлення американської дипломатії до розвитку державотворчих процесів в Україні восени-взимку 1917 р. Головними проблемами, які турбували американських дипломатів, були формування здатної протистояти німецько-австрійським військам окремої української армії, рівень впливу Центральних держав на Генеральний секретаріат та Українську Центральну Раду, можливість відокремлення України від Росії та проголошення незалежності УНР. Підіймалося питання співпраці Донської області з Україною для протистояння німецько-австрійським впливам. Окремі представники дипломатичного корпусу висловлювали пропозиції щодо визнання Сполученими Штатами УНР, однак у Держдепартаменті вони не знайшли підтримки. Слабкий рівень дипломатичного представництва викликав потребу у відкритті консульства США у Києві, яке працювало до німецько-австрійської окупації України.

Берестейський мир УНР із Четверним союзом змінив позицію американської дипломатії до української державності на негативну. Окупація Центральними державами розглядалася як перетворення України на німецьку напівколонію. Встановлення гетьманської влади та проголошення Української Держави викликало занепокоєння через ризик використання Німеччиною України для поширення впливу на Росію. Дипломати Сполучених Штатів слідували за вирішенням «кримського» питання та мирними перемовинами між Українською Державою і Радянською Росією.

Поразки Центральних держав на фронтах Великої війни восени 1918 р. зумовили початок контактів представників гетьманського уряду із державами Антанти та США. Українська Держава сприймалася як вірогідний партнер у боротьбі з більшовицькою експансією до свого падіння у грудні 1918 р.

Ключові слова: США, Українська Народна Республіка, Українська Держава, адміністрація В. Вільсона, дипломатія, Перша світова війна

Постановка проблеми. Станом на 1917 р. українське питання не перебувало в полі зору зовнішньої політики Сполучених Штатів. Проте революційні події в Росії, зокрема Жовтневий переворот і прагнення більшовиків вивести Росію з бойових дій восени 1917 р., вимагали від США реагувати на процеси на теренах колишньої Російської імперії. Внаслідок переходу влади в Україні до рук Центральної Ради, увагу дипломатії США та держав Антанти привернула можливість продовження участі у Великій війні молоді

* Зацепіло Валентин Євгенович – аспірант кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3463-6018>; e-mail: fejenoordrotterdam@knu.ua

Української Народної Республіки. Інформування Держдепартаменту ускладнювала відсутність на територіях українських губерній, крім консульства в Одесі, дипломатичних установ США.

Укладення Берестейського миру між УНР і країнами Четверного союзу означало вихід України з Великої війни. Однак країна продовжувала слугувати тилом для Німеччини й Австро-Угорщини. У зв'язку з цим, американський дипломатичний корпус у Росії та інших країнах був вимушений слідкувати за становленням державності в Україні.

Огляд літератури та джерел. Одними з перших місце України у політиці держав Антанти і США почали розглядати науковці Українського дослідного центру Гарвардського університету Дж. Брінклі і К. Варварів. Зокрема, у 1977 р. побачила світ праця «Україна: 1917-1921. Дослідження революції»¹. Серед сучасних українських американістів, які розглядали у дослідженнях позицію США щодо державності України доби Визвольних змагань, варто виділити Н.Д. Городню², Є.Є. Камінського³ та О.В. Павлюка⁴. Однак, незважаючи на залучення значної кількості архівних джерел, позиція адміністрації В. Вільсона та американських представників у Росії щодо української державності не була ґрунтовно досліджена. Деякі аспекти американської позиції щодо українського питання та діяльності представників США в Україні висвітлено у працях О. Сухобокової⁵, І. Матяш⁶, Т. Клиніної⁷, Д. Фоглсонга⁸.

Джерельну базу дослідження складають офіційні документи, дипломатичне листування та джерела особистого походження. Серед них – три томи дипломатичного листування «1918 рік. Росія» та багатотомна збірка «Папери президента Вудро Вільсона». Для висвітлення становища в Україні важливими є листи та звіти представника Християнського союзу молодих людей (YMCA) у Росії Е.Т. Гілда, викладені у праці «Свідок революції: листи з Росії 1916-1919»⁹. Американський консул Д. Дженкінс після призначення до Києва співпрацював із Е. Гілдом. Праці учасників радянсько-української війни та Української революції були першими, які стосувалися досліджуваної проблематики. Зокрема, це роботи А. Антонова-Овсєєнка¹⁰ та Д. Дорошенка¹¹.

¹ The Ukraine, 1917-1921 A Study in Revolution. Ed. T. Hunczak. Cambridge, 1977. 425 p.

² Городня Н.Д. Політика держав Антанти і США щодо державності України (1917-1919 рр.): дис... канд. іст. наук; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 1996. 222 с.

³ Камінський Є.Є. Політика США в українському питанні (1917-1990 рр.): дис... д-ра іст. наук: 07.00.03; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Український ін-т міжнародних відносин. К., 1993. 400 с.

⁴ Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. 187 с.

⁵ Сухобокова О. Українська громада США та українське питання в період Першої світової війни. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 151-161.

⁶ Матяш І. Іноземні консули в Києві доби Української Народної Республіки. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2016. Вип. 25. С. 269-294.

⁷ Клиніна Т. Діяльність представника США Дагласа Дженкінса в Українській Народній Республіці (1917-1918 роки). *Американська історія та політика*. 2019. № 7. С. 7-16.

⁸ Foglesong D. The politics of recognition: Ukrainian struggles for support by the United States, 1917-1941. *Revue des Etudes Slaves*. 2024. № 95 (1-2). P. 13-30.

⁹ Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919. Kent, Ohio: Kent State University Press, 1972. xx, 367 pp.

¹⁰ Антонов-Овсєєнко В.А. Записки о гражданской войне: в 4 т. М., 1924-1933.

¹¹ Дорошенко Д. Історія України, 1917-1923 рр. Т. 1: Доба Центральної Ради. Ужгород, 1932. 437 с.

Виклад основного матеріалу. Восени 1917 р. єдиним американським представником у Києві, в умовах відсутності консульства Сполучених Штатів, був уповноважений Християнського союзу молодих людей (УМСА) Е. Гілд. Він перебував у Києві з 13 вересня (31 серпня за ст.ст.) 1917 р. до 23 лютого 1918 р., де передусім займався організацією дозвілля у частинах російської армії та стежив за поведженням із військовополоненими. Необхідно відзначити, що в умовах революційного становища у Росії та в якості американської організації, Християнський союз молодих людей надавав допомогу дипломатичним установам Сполучених Штатів¹². Звіти про ситуацію в Україні Е.Т. Гілда надсилалися до московського офісу Християнського союзу молодих людей, а звітти – до генерального консульства США у Москві.

Через тиждень по приїзді в Київ, 20 (7 за ст.ст.) вересня 1917 р. Е. Гілд зустрівся із головою Українського генерального військового комітету С. Петлюрою. Піднятими під час візиту питаннями були: наскільки потужним є український рух, чи дружні його відносини із Тимчасовим урядом і чи вітається робота Християнського союзу молодих людей. С. Петлюра, «командувач майбутньої української армії», не заперечив щодо роботи організації, а також повідомив, що українська армія ще досі не сформована. Тільки один чи два полки були на той момент відокремлені від російської армії, проте українські представники працювали над формуванням окремих частин у кожному підрозділі, де служили українці¹³.

Після придушення Жовтневого повстання у Києві, станом на 14 (1 за ст.ст.) листопада 1917 р. місто контролювали Центральна Рада та більшовики. Війська Тимчасового уряду капітулювали, а штаб-квартира КВО стояла пустою. Однак вже 16 листопада у листі до офісу Християнського союзу молодих людей американський представник Е. Гілд констатував, що «українці взяли владу в свої руки і відмовились ділитись нею із більшовиками». На думку Е. Гілда, більшовики були абсолютно незацікавлені у справі Союзників, адже їхніми цілями проголошувався мир із Німеччиною та пролетарська революція. Він був переконаний, що «присутність союзних армій тут, зокрема американської, може об'єднати патріотичні елементи в Росії разом і дати цим групам, вірним справі демократії і Союзників, шанс самоствердитись». У цьому сенсі, він називав Україну «найобнадійливішим місцем для союзників в Росії, єдиною частиною Росії, яка не шкандибас до миру з Німеччиною»¹⁴. Такі твердження були одним із перших закликів до інтервенції держав Антанти і США до Росії.

Подальші рішення Центральної Ради засвідчили розвиток державотворчих процесів в Україні. Третім Універсалом УЦР від 20 листопада (7 за ст.ст.) 1917 р. проголошувалася Українська Народна Республіка, яка «твердо стояла» на найшвидшому укладенні миру і початку мирних перемовин між союзниками з Антанти та Центральними державами¹⁵. Того ж дня більшовицька Рада народних комісарів видала наказ Верховному командуванню

¹² The Consul General at Moscow (Summers) to the Secretary of State. Moscow, November 17, 1917, 4 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 1. С. 235; The Consul General at Moscow (Summers) to the Secretary of State. Moscow, November 22, 1917, 6 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 1. P. 240.

¹³ Kiev, September 10/23. *Heald E. T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 156-157.

¹⁴ Kiev, November 16. *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 176.

¹⁵ Третій Універсал Української Центральної Ради. 7 листопада 1917 р. *Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р.* НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1996. С. 398-401.

російської армії звернутись до Центральних держав про тримісячне перемир'я. У зв'язку з цим, американський посол у Росії Д. Френсіс помилково повідомляв Держдепартамент 21 листопада, що «український незалежний уряд» начебто погодився на радянський запит¹⁶.

Урочисте проголошення Третього Універсалу відбулося на Софійській площі в Києві 22 листопада¹⁷. На військовому параді був присутній і Е. Гілд, який описував українську армію як «енергійну й добре вимуштровану, ...демонструючи більше сили духу і ентузіазму, ніж стара російська армія»¹⁸. Пізніше Е. Гілдом відзначалося, що Україна є однією з частин країни, яка «зберегла вірність справі союзників», а «Центральна Рада декларує власну відмову прийняти порядки Советів»¹⁹.

На надзвичайному засіданні Малої ради 4 грудня (21 листопада за ст.ст.) 1917 р. було прийняте рішення надіслати представників Генерального секретаріату на Південно-Західний і Румунський фронти для ведення перемовин про перемир'я та про вироблення програми миру²⁰. Водночас, 5 грудня (22 листопада за ст.ст.) 1917 р. секретарю з міжнародних справ О. Шульгину доручалося повідомити представникам держав Антанти та США, що УНР визнає лише мир загальний, а не сепаратний²¹.

Наприкінці осені 1917 р. оцінки спостерігачами військово-політичної ситуації в Україні були достатньо песимістичними. 30 листопада Е. Гілд мав розмову із Т.Г. Масариком, результати якої були повідомлені у листі до офісу Християнського союзу молодих людей у Москві 2 грудня. Голова Чехословацької національної ради стверджував, що Німеччина й Австрія робили усе можливе, щоб залучити уряд УНР на свій бік, у той час як держави Антанти та США діяли недостатньо. За словами Т.Г. Масарика, «більшість в українському уряді симпатизувала Центральним державам, хоча підтримувала видимість нейтралітету або навіть доброзичливості до Союзників». Серед прихильних до Антанти членів Генерального секретаріату називався секретар із військових справ С. Петлюра. Однак становище, на думку Т.Г. Масарика, вартувало зміни ставлення союзників до України та надання їй допомоги. Найбільшою потребою була «компенсація широко поширеної пропаганди Центральних держав здоровою пропагандою Союзників». Е. Гілд у листі до офісу Християнського союзу молодих людей доходив до висновку, що українська ситуація полишена сама на себе і без більш активної фінансової та військової допомоги Україні може характеризуватися як безнадійна²².

Співрозмовником Е. Гілда 3 грудня 1917 р. був редактор газети «Киянин» В. Шульгин, який належав до табору російських націоналістів. Під час візиту до нього Е. Гілда,

¹⁶ The Ambassador in Russia (Francis) to the Secretary of State. Petrograd, November 21, 1917, 11 p.m. *FRUS, 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 1. P. 243.

¹⁷ Повідомлення газети «Народна воля» про проголошення Української Народної Республіки. 9 листопада 1917 р. *Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р.* НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1996. С. 403–404.

¹⁸ Kiev. November 23. *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 179.

¹⁹ Kiev. November 25. *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 181.

²⁰ *Городня Н.Д.* Політика держав Антанти і США щодо державності України у 1917-1919 рр.... С. 24.

²¹ Протокол засідання Генерального Секретаріату. № 219. 22 листопада 1917 р. *Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р.* НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1996. С. 470.

²² Kiev. December 2. *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 184.

В. Шульгин продемонстрував працю «Габсбурзька імперія в 1918», видану у Відні до війни. У книзі містилася карта із позначенням України та її міст як частини Австро-Угорщини, що начебто відповідало цілям австрійців у війні. Редактор «Киянина» стверджував, що у зв'язку з проживанням частини українців в Австро-Угорщині, створення Української республіки було тільки частиною «розумних планів Відня, щоб завершити об'єднання». В. Винниченко й інші лідери Центральної Ради таврувались В. Шульгиним як австрійські агенти, які «проживали до війни в Австрії і мали більше спільного з Австрією, ніж із Росією»²³.

В. Шульгин вважав, що навіть при збереженні Україною лояльності до Росії, вона була порівняно слабкою для того, щоб вистояти поодиночі. Саме тому В. Шульгин розглядав переговори про союз між УНР і Доном як можливість утримати український рух у рамках Росії, а не в руках Австрії. Донська область на чолі з отаманом О. Каледіним розглядалася у цих міркуваннях як частина транспортного шляху до Владивостока, яким могли постачатися Південно-Східний і Румунський фронти. Проте критично важливим було б не допустити потрапляння хліба, пального і припасів у руки більшовиків, адже Північ Росії «не виживе, якщо відрізати від неї Південь»²⁴.

Саме на Донську область як потенційну військову силу, а не на УНР, звертав увагу держсекретар Р. Лансінг. У грудні 1917 р. він запитував консула в Одесі Дж. Рея про спроби отамана О. Каледіна та генерала М. Алексєєва організувати лояльні до них війська на півдні Росії²⁵. Схожі симпатії висловлював і заступник консула у Москві Д.К. Пул, який у грудні 1917 р. відвідував Донську область²⁶.

11 грудня В. Шульгин виклав своє бачення становища в Україні у листі американському послу Д. Френсісу. В повідомленні від імені «зібрання громадян Києва» стверджувалося, що вони «твердо вірять у відродження російської нації», яка обдурена «німецькими агентами», поширеними у значній кількості в країні. Ці «німецькі агенти» відвертали увагу нації від «загрози сили, що насувається із заходу», використовуючи доктрину соціалізму в «брехливому та перекрученому розумінні». Колишній депутат Держдуми запевняв послів держав Антанти та США, що сепаратний мир без узгодження із союзниками викличе лише «почуття безчестя та огиди», що розумілося як «чорна зрада наших друзів». Якщо таке матиме місце проти їхньої волі, то українці зроблять все можливе, щоб «спокутувати цей ганебний крок»²⁷.

Наступного дня, 12 грудня, Д. Френсісу надійшла телеграма від секретаря з міжнародних справ УНР О. Шульгина, в якій пояснювалися причини початку перемовин щодо перемир'я на Південно-Західному та Румунському фронтах. Зокрема, вказувалося на неможливість концентрації української армії на цих ділянках фронту. Крім того, через підтримку перемир'я делегатами від Південно-Західного фронту, Генеральний секретар не

²³ Kiev. December 3. *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 186.

²⁴ *Ibid.* P. 186-187.

²⁵ The Secretary of State to the Consul at Odessa (Ray). Washington, December 12, 1917, 6 p.m. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 650.

²⁶ Report to the Ambassador Respecting the Movement in the Don Country for the Restoration of Order in Russia, the Holding of a Constitutional Assembly, and the Continuance of the War. Petrograd, January 26, 1918. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 615.

²⁷ The Ambassador in Russia (Francis) to the Secretary of State. Petrograd, December 12, 1917. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 649.

мав часу на узгодження цього рішення із союзниками. Д. Френсіс переслав цю телеграму до Держдепартаменту і повідомляв про спростування чуток щодо визнання України Францією²⁸.

Відповідно до рішення Держдепартаменту про відкриття американського консульства у Києві, 12 грудня посол Д. Френсіс спрямував до української столиці колишнього консула у Ризі Д. Дженкінса. Держдепартамент застерігав в інструкціях Д. Дженкінса від визнання будь-якого уряду в якості консула²⁹. Спрямування Держдепартаментом консула до Києва можна розуміти, за висловом Є. Камінського, як дії на «упередження» подій. У випадку формування в Україні незалежної держави та стабілізації її становища, Сполучені Штати мали б можливість налагодити зв'язки та володіли б інформацією про країну³⁰.

Д. Дженкінс прибув до Києва 20 грудня та мав зустріч із представником Християнського союзу молодих людей Е. Гілдом. Американський консул заявив, що Сполучені Штати не могли так швидко рухатись у процесі визнання «Української республіки», як це робили Велика Британія, Франція й інші країни, адже це потребувало обговорення у Конгресі. Д. Дженкінс відзначав, що визнання УНР і надання їй фінансової допомоги були також в інтересах українців у Америці³¹.

Напередодні початку протистояння УНР і Радянської Росії 13 грудня 1917 р. в Києві відбулося роззброєння більшовицьких і непідконтрольних владі УНР підрозділів. Збройний опір українським військам чинив 3-й авіапарк³². У звіті від 15 грудня генерального консула у Москві М. Саммерса про становище у Росії повідомлялося, що в Києві були розформовані більшовицькі частини та заарештовані їхні лідери, які намагались організувати спротив українському урядові. Тобто, більшовицька організація фактично була ліквідована. Проте М. Саммерс вказував, що за інформацією з Дону, Україна схилилась до проголошення незалежності та переходу на бік Австро-Угорщини, ніж до співпраці із російськими силами. Це робило майже неможливим союз України з Доном³³.

22 грудня Д. Дженкінс відзначав у Центральній Раді сильний проавстрійський ухил певних впливових груп і повідомляв про неперевірені чутки, що «Рада була нещодавно інформована про надання 3 млн. руб. в кредит Австрією». Вивчення американським консулом київських газет, на його думку, демонструвало не менш значні впливи Центральних держав. Однак, незважаючи на угруповання, які б бажали приєднання України до Австро-Угорщини, були присутні і проросійські, навіть просоюзницькі групи. Вони вважали найкращим шляхом для України «стати незалежною державою, поки не виникне можливість увійти у конфедеративний союз із Росією в якості республіки»³⁴.

²⁸ The Ambassador in Russia (Francis) to the Secretary of State, December 12, 1917, 11 p. m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 650-651.

²⁹ The Ambassador in Russia (Francis) to the Secretary of State. Petrograd, December 12, 1917. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 649-650.

³⁰ Камінський Є.Є. Політика США в українському питанні (1917-1990 pp.)... 400 с.

³¹ Kiev, December 16. *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 193.

³² Пукэ П. 1917-й год на Киевщине, К., 1928. С. 414-415.

³³ The Consul General at Moscow (Summers) to the Secretary of State. Moscow, December 15, 1917. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 1. P. 312.

³⁴ The Ukrainian Situation. By Consul Douglas Jenkins, Kieff, December 22, 1917. В: Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. С. 161-162.

Уряд УНР характеризувався Д. Дженкінсом як «відверто соціалістичний». Незважаючи на продовження існування значної кількості рад (советів), вони діяли у повній згоді із Центральною Радою та Генеральним секретаріатом. Становище залежало від подій в інших частинах Росії і від допомоги Союзників, яку вони «воліли б чи були здатні надати». Вплив Центральних держав полягав, на думку американського консула, «у сянні сумнівів і недовіри між міністрами і членами Ради». Ці думки підтримувалися самими посадовцями УНР, зокрема секретарем із міжнаціональних справ О. Шульгиним. Він повідомляв Д. Дженкінсу, що тодішній секретар із військових справ С. Петлюра був близький до британської та французької місії, але голова УЦР М. Грушевський вважався проавстрійським³⁵.

Українська армія налічувала за загальними оцінками від 50 до 75 тис. вояків і ця кількість збільшувалася зі значною швидкістю. Війська були добре забезпечені зброєю й амуніцією, адже російські військові склади були захоплені майже повсюдно, включно із артилерією і кулеметами. Завод «Арсенал», де працювало бл. 5 тис. працівників, «перебував у руках українців». озброєння більшовицьких формувань також перейшло до українських підрозділів. Елітний корпус української «піхотної» гвардії, який був у процесі формування, «носив із честю шапки темно-синього, чорного чи жовтого кольору»³⁶. Під «піхотною гвардією» Д. Дженкінс мав на увазі дві сердюцькі дивізії, формуванням яких займався у листопаді–грудні 1917 р. начальник КВО В. Павленко³⁷.

Д. Дженкінс повідомляв, що готелі Києва були заповнені французькими, британськими та бельгійськими офіцерами і «тільки американських тут не вистачало». Американський консул мав розмову з британським капітаном Фріцом Вільямом, який стверджував, що французькі та британські офіцери сподівалися за кілька місяців організувати велику українську армію для ведення «чисто оборонної кампанії». Планувалося залучити 200 тис. польських і румунських підрозділів і бл. 50 тис. чеських військ. Співрозмовник Д. Дженкінса володів інформацією про присутність близько тисячі французьких офіцерів в Україні та Румунії, що дозволяло їм реалізувати інтереси союзників наскільки це можливо, адже вони «перебували у кращій позиції, ніж британці й американці, щоб забезпечити роботу без затримок»³⁸.

Як висновок, Д. Дженкінс не вважав, що можна покласти на допомогу українців у продовженні війни. Проте, у випадку швидкого надання союзної підтримки, Україна могла стати «точкою» початку реорганізації Росії та центром протидії німецькому проникненню, у тому числі торгівельному. На думку консула в Києві, Україна була б корисною у зупинці «потоків продовольства, та інших матеріалів з Росії до Німеччини», про ймовірність якого почали припускати місцеві газети. Політика невтручання союзників в Україні критикувалася Д. Дженкінсом, адже штовхала українців «в руки Центральних держав». Невтручання також розчаровувало тих українців, які шукали допомогу Антанти і її союзників, а також чисельно переважали симпатиків Четверного союзу³⁹.

³⁵ Ibid. С. 162-163.

³⁶ Ibid. С. 162.

³⁷ Дорошенко Д. Історія України, 1917-1923 рр. Т. 1: Доба Центральної Ради. Ужгород, 1932. С. 199.

³⁸ The Ukrainian Situation. By Consul Douglas Jenkins, Kieff, December 22, 1917. В: Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. С. 161.

³⁹ Ibid. С. 163.

Під час першої зустрічі Д. Дженкінса із секретарем із міжнаціональних справ О. Шульгиним, консул у Києві припускав, що варто було почати щедру пропаганду з метою протидії впливу Центральних держав і зайнятися фінансовим забезпеченням груп, симпатизуючих справі Союзників. О. Шульгин у відповідь заявляв, що про повне відокремлення України від Росії не йшлося. Відповідно, йому було б важко рекомендувати надання позики безпосередньо уряду УНР, але варто сформулювати, «на що Україна може сподіватись з боку Союзників». О. Шульгин відзначав, що просоюзні групи оцінили б надану допомогу⁴⁰.

У розмові 23 грудня О. Шульгин висловлював Д. Дженкінсу думку, що проавстрійські лідери Центральної Ради, зокрема М. Грушевський, ведуть Україну до повної незалежності, яка означатиме рано чи пізно потрапляння під вплив Австрії. Через це український секретар був прибічником автономної держави, яка врешті могла б стати частиною Російської конфедерації. Тим не менш, О. Шульгин вказував, що народ тільки починає усвідомлювати відродження української ідеї і хоча патріотизм зростає, проти «було б помилково думати, що він є сильним». Відповідно, секретар з міжнаціональних справ особисто надавав перевагу назві «російська Україна», тому що «країна є насправді російська». За словами О. Шульгина, він спершу відкидав створення української армії через загрозу дезорганізації фронту, проте пізніше почав підтримувати і тепер висловлював впевненість у здатності українських військ стримати більшовиків, надісланих Петроградом, від проникнення в Україну⁴¹.

У зв'язку із початком переговорів про укладення миру між Центральними державами та більшовицькою Росією, 22 грудня (9 за ст.ст.) 1917 р. Генеральний секретаріат склав ноту в справі миру, звернену до всіх воюючих і сторонніх (нейтральних) держав. У ній повідомлялося, що УНР прагне загального та демократичного миру, не визнає влади більшовицького Раднаркому і вважає за необхідне мати власне представництво на переговорах у Брест-Литовську⁴². Повний текст ноти було надіслано Держдепартаменту американським консулом М. Саммерсом 1 січня 1918 р., проте отримано було лише 2 березня⁴³. Підтвердження Центральною Радою постанови Генерального секретаріату про участь УНР у мирних перемовинах в Брест-Литовську було отримане 28 грудня (15 за ст.ст.) 1918 р.⁴⁴

Французький представник на Південно-Західному фронті генерал Ж. Табуї прийняв консула Д. Дженкінса 24 грудня. Генерал вважав, що «у Петрограді ніхто не розуміє, наскільки український рух є важливим», а союзники мали збільшити їхню активність в Україні. Ж. Табуї наголошував, що фінансова допомога виправдала б ризики, а врешті розумним було б визнати український уряд. У звіті того ж дня Д. Дженкінс констатував, що

⁴⁰ Ibid. С. 163-164.

⁴¹ Copy of a Personal Letter from Consul Douglas Jenkins. Dated Kieff, December 24, 1917. В: *Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923)*. К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. С. 165-166.

⁴² Протокол засідання Малої Ради. 9 грудня 1917 р. № 5. В: *Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р.* НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1996. С. 527-529.

⁴³ The Consul General at Moscow (Summers) to the Secretary of State. Moscow, January 1, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 1. P. 415-417.

⁴⁴ Матеріали і документи 8-ї сесії Центральної Ради. В: *Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.* НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1997. С. 30.

український рух мав «велике значення» для Сполучених Штатів, яким варто мати більше представників в Україні з метою вивчення ситуації і забезпечення американських інтересів⁴⁵.

Невдалий початок більшовицько-української війни для українських військ і суперечності в українському уряді призвели до відставки 1 січня 1918 р. (18 грудня 1917 р. за ст.ст.) секретаря з військових справ С. Петлюри і заміни його М. Поршем⁴⁶. Для Д. Дженкінса ця відставка не була зрозумілою, але він не вважав, що зміни посадовців чимось допоможуть. У звіті від 30 грудня консул схилився до думки, що причиною цих перестановок було посилення австрійських впливів у Центральній Раді. С. Петлюра й О. Шульгин розглядалися Д. Дженкінсом як прихильники Антанти і союзників, а також як противники «повної незалежності України». На думку Д. Дженкінса, С. Петлюра намагався «організувати армію достатньої сили», щоб попередити потрапляння Росії під повний контроль Центральних держав, а О. Шульгин бажав зберігати зв'язок із рештою Росії та союзниками. Для американського консула «опозиція» у Генеральному секретаріаті нічим не відрізнялася від Тимчасового уряду перед приходом більшовиків до влади. Завдяки впливу таких як С. Петлюра й О. Шульгин, опозиція «бореться за праве діло України і союзників, але великі маси людей наполягають на мирі, незалежності, конфіскації землі»⁴⁷.

Водночас Д. Дженкінс вказував, що С. Петлюра не давав будь-яких обіцянок щодо продовження війни, проте лише хотів мати армію, яка «надала б паузу Україні в її переговорах із Центральними державами». Для завоювання довіри українців, на думку Д. Дженкінса, Союзники мали дати зрозуміти, що вони не будуть примушувати Україну воювати, коли більшовицький уряд укладе мир. У ході більшовицько-української війни було мало боїв, проте «більшовики протистояли українським підрозділам у різних точках»⁴⁸.

З метою налагодження контактів із УНР, французький уряд призначив 29 грудня 1917 р. генерала Ж. Табуї комісаром Французької республіки в Україні. Генеральний секретаріат був повідомлений про призначення 3 січня 1918 р., а урочистий прийом урядом УНР комісара відбувся 4 січня⁴⁹. Д. Дженкінс вказував у звіті від 5 січня на вживання терміну «комісар» замість більш формальної назви, що свідчило про відсутність у французів намірів визнати УНР. Консули та один із французьких офіцерів також підтвердили йому, що про визнання України Францією не йшлося⁵⁰.

Уряд Великої Британії призначив офіційним представником при уряді УНР консула в Одесі Дж. П. Багге 8 січня 1918 р.⁵¹ Про прибуття британського консула до Києва Д. Дженкінс повідомляв у звіті від 9 січня, останньому із надісланих ним з України⁵².

⁴⁵ Copy of a Personal Letter from Consul Douglas Jenkins. Dated Kieff, December 24, 1917. В: Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. С. 166.

⁴⁶ Литвин С. Симон Петлюра і військо. До оцінок в українській історіографії. *Військово-історичний альманах*. 2000. Ч. 1. С. 47-48.

⁴⁷ Copy of a Letter from Consul Douglas Jenkins. Dated Kieff, December 17/30, 1917. В: Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. С. 173, 175.

⁴⁸ Ibid. С. 173-174.

⁴⁹ Городня Н.Д. Політика держав Антанти і США щодо державності України у 1917-1919 рр... С. 29.

⁵⁰ American Consular Service. Kieff, January 5, 1918. В: Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. С. 176.

⁵¹ Городня Н.Д. Політика держав Антанти і США щодо державності України у 1917-1919 рр... С. 30.

⁵² American Consular Service. Kieff, January 9, 1918. В: Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). К.: Вид. дім «KM Academia», 1996. С. 180.

Водночас українське питання було проігнороване в американській програмі повоєнного влаштування світу, «14 пунктів» президента Вудро Вільсона від 8 січня 1918 р. не містила згадок про українське самовизначення. Натомість у п. VI пропонувалося звільнення усієї російської території й таке урегулювання усіх питань, що стосувалися Росії, яке мало забезпечити її безперешкодний політичний розвиток і національну політику⁵³.

Про бажання Франції визнати Україну повідомляв 8 січня 1918 р. Д. Френсіс французький посол Ж. Нуланс. Однак французький уряд запитував схвалення Великої Британії та Італії щодо скоординованих дій. Важливою Д. Френсісом вважалася участь у мирних переговорах в Брест-Литовську української делегації, що демонструвала відмову радянської Росії над повністю усіма російськими утвореннями. Американський посол 9 січня вважав за необхідне рекомендувати одночасне визнання Фінляндії, України, Сибіру, можливо Донської козачої області, Раднаркому як уряду де-факто у Петрограді та Москві, а також взяти до уваги організацію іншого уряду в Архангельську⁵⁴.

Спираючись на «14 пунктів» В. Вільсона і враховуючи латиноамериканський досвід Сполучених Штатів, посол у Данії У. Грант-Сміт рекомендував 14 січня 1918 р. уряду США встановити зв'язки із де-факто урядами на території Росії. Аргументував він це тим, що союзники відрізані від України, Фінляндії та інших національних рухів на території Росії, поки Австрія та Німеччина вступають у прямі відносини з ними⁵⁵.

У відповіді Д. Френсісу від Держдепартаменту від 15 січня 1918 р., Р. Лансінг вказував, що американський уряд не був схильний визнавати «будь-який незалежний уряд, доки воля російського народу не буде висловлена більш чітко з цього питання». Держсекретар вважав, що публічне ставлення президента В. Вільсона «чітко визначало прихильність Сполучених Штатів демократії та самоврядуванню»⁵⁶.

Перебіг більшовицько-української війни і розстановка сил в Україні станом на середину січня 1918 р. дістали часткове висвітлення у звіті генконсула М. Саммерса послу Д. Френсісу від 14 січня. Він стверджував, що Центральна Рада мала бл. 35 тис. організованих добровольчих військ у Києві. Російські підрозділи, які слідували з фронтів через Україну, затримувалися і роззброювалися українськими військами. Більшовицький «український» рух із центром у Харкові мав міцні позиції в Харківській і Катеринославській губерніях, значну частку серед більшовиків склали українці зі східної частини Чернігівської губернії. В Одесі «туманно мріяли» про автономію, яка охоплювала б частини Херсонської і Таврійської губерній⁵⁷.

Делегація УНР на чолі із заступником секретаря із закордонних справ А. Галіпом 17 січня 1918 р. зробила спробу заручитися підтримкою союзників, вступивши в Яссах у

⁵³ An Address to a Joint Session of Congress. 8 January, 1918. Papers of Woodrow Wilson. In 69 vols. Ed. by A.S. Link. 1966-1994. Vol. 45. Princeton, N. J., 1984. P. 537.

⁵⁴ The Ambassador in Russia (Francis) to the Secretary of State. Petrograd, January 9, 1918, 5 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 1. P. 336.

⁵⁵ The Consul General at Moscow (Summers) to the Ambassador in Russia (Francis). Moscow, January 14, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 1. P. 338.

⁵⁶ The Secretary of State to the Ambassador in Russia (Francis). Washington, January 15, 1918, 3 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 657.

⁵⁷ The Consul General at Moscow (Summers) to the Ambassador in Russia (Francis). Moscow, January 14, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 1. P. 346-347.

перемовини із представниками Великої Британії, Франції, Італії та США. Представники УНР ставили за вимогу визнання незалежності України із надсиланням дипломатичних представників до Києва, фінансову допомогу та забезпечення промисловими товарами. А.Галіп відзначав, що військова ситуація могла поліпшитись у випадку присутності союзних військ у Росії чи контролю над комунікаціями з Владивостоку. Представниками держав Антанти та США були у відповідь висунуті умови визнання УНР, зокрема продовження нею участі у війні навіть за відсутності фінансів і без підписання сепаратного миру, організації власних збройних сил за допомогою союзної місії тощо⁵⁸.

Держдепартамент США отримав повідомлення про переговори в Яссах від посла у Франції В. Шарпа 22 січня. Посол вказував, що союзники могли отримати від України лише час, який «дозволив би союзним силам діяти для поліпшення загальної ситуації на фронті»⁵⁹. Того ж дня, 22 січня (9 за ст.ст.) 1918 р. на засіданні Малої Ради УЦР було прийнято Четвертий універсал, який проголошував незалежність УНР та її прагнення будувати відносини із сусідами на основі миру⁶⁰.

Невдовзі, в ході наступу російських радянських військ, 8 лютого (26 січня за ст.ст.) 1918 р., більшовики взяли Київ. Комендантом міста було призначено матроса А.Полупанова⁶¹. Вже в умовах окупації більшовицькими військами Києва, 9 лютого (27 січня за ст.ст.) між УНР і Центральними державами було укладено Берестейський мир⁶².

Зв'язок між консульством США в українській столиці та генеральним консульством у Москві ускладнився в січні-лютому 1918 р., зокрема під час боїв за Київ, тому повідомлення передавалися Д. Дженкінсом усно через посланців. Консульства Сполучених Штатів у Києві й Одесі не припиняли своєї роботи при радянській окупації.

У повідомленні Держдепартаменту від 1 березня американський консул в Києві Д. Дженкінс спростовував чутки про участь у бойових діях на боці УНР бельгійської військової місії. Київ обстрілювався артилерією з п'яти боків, були пошкоджені будинки Д. Дженкінса та британського представника при уряді УНР, генерального консула в Одесі Дж.П. Багге. За оцінками американського консула, кількість жертв становила бл. 6 тис., з яких вбитими – від 2 до 3 тис. Після початку окупації було страчено від 300 до 400 офіцерів, адже більшовики підозрювали їх у допомозі українським військам. Зокрема, підозрювані розстрілювалися при знаходженні українських документів. До американського консульства звернулися десятки перевдягнених офіцерів з проханням допомоги у виїзді до Америки. Однак невдовзі більшовики почали вживати заходів задля припинення розправ⁶³.

⁵⁸ The Ambassador in France (Sharp) to the Secretary of State. January 22, 1918, noon. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 660-661.

⁵⁹ *Ibid.* P. 662.

⁶⁰ Четвертий Універсал Української Центральної Ради. 11 січня 1918 р. *Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.* НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1997. С. 102-104.

⁶¹ Антонов-Овсенко В.А. Записки о гражданской войне: в 4 т. Том 1. М.: Высший военный редакционный совет, 1924. С. 152.

⁶² Мирний договір між Німеччиною, Туреччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Українською Народною Республікою. 27 січня 1918 р. *Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.* НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1997. С. 137-142.

⁶³ The Consul at Kiev (Jenkins) to the Secretary of State. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 675.

Е. Гілд оцінював задіяну в наступі на Київ більшовицьку армію у 10–20 тис. вояків, добре забезпечених спорядженням, кулеметами й артилерією. На початку боїв, на думку представника Християнського союзу молодих людей, більшовики недооцінили «залишки українського гарнізону» та спробували атакувати невеликими загонами Червоної гвардії⁶⁴.

Командувач радянських військ М. Муравйов 9 лютого (27 січня за ст.ст.) 1918 р. організував зустріч із «представниками держав Англії, Франції, Чехії, Сербії», про що повідомив у телеграмі того ж дня В. Леніну. Дипломати «висловлювали лояльність радянській владі» і критикували Четвертий універсал Центральної Ради⁶⁵. Комендант Києва А. Полупанов зустрівся із консулами і представниками держав Антанти та США. За свідченнями Д. Дженкінса, американський консул навіть обмінявся жартом із радянським комендантом. А. Полупанов запевняв віце-консула Д. Багге у прагненні зберігати дружні відносини із Великою Британією, однак запитував, чи визнавали британці Українську Народну Республіку. Д. Багге натомість заперечував визнання УНР і стверджував, що був призначений неофіційно забезпечувати британські інтереси⁶⁶.

На зустрічі із А. Полупановим, яка тривала близько години, був присутній і Е. Гілд. Він відмітив, що комендант Києва користувався безмежним авторитетом серед солдат і вжив суворі заходи із наведення дисципліни. Незважаючи на російське ім'я, Е. Гілду здалося, що А. Полупанов не був справжнім росіянином, а скоріше «німецьким чи австрійським військовополоненим, який говорив російською правильно, але не як росіяни»⁶⁷.

У зв'язку із відкиданням 10 лютого 1918 р. німецьких умов миру радянською делегацією у Брест-Литовську, 17 лютого генерал-майор М. Гофман оголосив про відновлення стану війни Росії із Центральними державами з наступного дня⁶⁸. 18 лютого німецько-австрійські війська перейшли в наступ, а делегація УНР у Брест-Литовську звернулась до Німеччини й Австро-Угорщини з проханням надати військову допомогу через триваючу більшовицьку агресію проти України⁶⁹.

Через наближення німецько-австрійських військ до Києва, 24 лютого 1918 р. Д. Дженкінс сприяв виїзду американських громадян і передав повноваження у захисті американських інтересів консулу Іспанії С. Василяді. Спаливши усі дипломатичні архіви, консул виїхав до Москви разом із британськими та французькими колегами. Про перебрання іспанським консульством захисту американських громадян Міністерство закордонних справ УНР було сповіщене С. Василяді лише 27 березня 1918 р. й у відповіді не визнало цих повноважень через відсутність дипломатичних відносин УНР з Іспанією, США та державами Антанти⁷⁰.

⁶⁴ Extracts from Memorandum Submitted to Admiral Kniht at Vladivostok, March 18, 1918 (Regarding conditions in the Ukraine). *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 200.

⁶⁵ Антонов-Овсенко В.А. Записки о гражданской войне... Т.1. С. 156.

⁶⁶ The Consul at Kiev (Jenkins) to the Secretary of State. *FRUS. 1918. Russia: in 3 vol. Vol. 2.* P. 673–674.

⁶⁷ Extracts from Memorandum Submitted to Admiral Kniht at Vladivostok, March 18, 1918 (Regarding conditions in the Ukraine). *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 201.

⁶⁸ Антонов-Овсенко В.А. Записки о гражданской войне... Т. 1... С. 273.

⁶⁹ Протокол переговорів між представниками Центральної Ради і представниками Німецького і Австрійського урядів, прийнятий в цісарському і королівському міністерстві. 18 лютого 1918 р. *Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.* НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. К.: Наук. думка, 1997. С. 156.

⁷⁰ *Матяш І. Іноземні консули в Києві доби Української Народної Республіки...* С. 287.

Представник Християнського союзу молодих людей Е. Гілд покинув Київ 23 лютого, прибувши 17 березня до Владивостока та надавши американському адміралу О. Найту меморандум з описом останніх подій в Україні. Е. Гілд відзначав, що зустрічав повагу до американців від усіх українців, проте дружнє ставлення спостерігалось також до німців і австрійців. Населення бажало жити в мирі із Німеччиною, США та союзниками, більшість бажала союзної інтервенції, зокрема за участі Сполучених Штатів. Адже поширеною була думка, що Україна й інші частини Росії були «занадто слабкими, щоб самостійно відновити порядок без інтервенції, і що інтервенція має прийти чи з боку Союзників, чи з боку німців»⁷¹.

Через припинення діяльності американських консульств у Києві та Одесі в лютому 1918 р., Держдепартамент надалі отримував інформацію про стан справ в Україні від генерального консульства у Москві, а також від посольств США в європейських країнах.

Українські та німецькі війська увійшли до Києва 2 березня 1918 р.⁷² У телеграмі Держдепартаменту від 1 березня Д. Дженкінс охарактеризував вигоди від окупації України для Центральних держав. Американський консул описував Україну як «найбагатший аграрний регіон в Росії» із великими запасами зерна та цукру. Проте Д. Дженкінс сумнівався у можливості військ Німеччини й Австро-Угорщини зайняти Донбас, тому доходив до помилкової думки про нестачу в Україні вугілля та відсутність потужної промислової бази. На його думку, Центральні держави для організації хлібозаготівель мали організувати транспорт в Україні, на що їм знадобилося б один чи два місяці. Значними проблемами, які поставали перед окупантами, були земельне питання та вороже ставлення селян до німців та австрійців⁷³.

Д. Дженкінс припускав, що між УНР і Четверним союзом укладено таємні угоди про право наведення порядку в Україні. На думку американського консула, шляхом підписання Берестейського миру Центральна Рада виконала свій початковий план «дружнього вторгнення» німецько-австрійських військ з ціллю протидії більшовизму. Натомість метою Центральних держав було створення залежної від Австро-Угорщини держави та встановлення військового контролю. Підрозділи армії УНР супроводжували німецько-австрійські війська під час наступу та мали переконати населення, що «австрійці і німці йшли як друзі, а не вороги». Український уряд «намагався вразити народ ідеєю, що Україна могла бути повністю незалежною», але перебувала не в тому становищі, щоб бути самоврядною, і що населення «насправді, здається, бажає бути в конфедерації з Росією»⁷⁴.

За умовами Брест-Литовської мирної угоди від 3 березня 1918 р. Радянська Росія мала очистити від більшовицьких військ територію Української Народної Республіки, однак чинила цьому супротив. Тому Українська Центральна Рада навесні 1918 р. відновлювала владу за допомогою військ Центральних держав та українських підрозділів. Про відсутність сильного опору більшовиків повідомлялося у спільній телеграмі союзних послів у Яссах від

⁷¹ December 23. Extracts from Memorandum Submitted to Admiral Knihgt at Vladivostok, March 18, 1918 (Regarding conditions in the Ukraine). *Heald E.T. Witness to Revolution: Letters From Russia, 1916-1919...* P. 198-204.

⁷² Антонов-Овсеенко В.А. Записки о гражданской войне: в 4 т. Т. 2. М.-Л.: Госиздат: Отдел военной литературы, 1928. С. 11.

⁷³ The Consul at Kiev (Jenkins) to the Secretary of State. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 674.

⁷⁴ *Ibid.* P. 672-673.

27 березня. Вони були стурбовані, що невдовзі в руках Німеччини мав опинитися Донецький басейн і його сировина. У зв'язку із торговельними положеннями Берестейської мирної угоди, посли розглядали її як «зречення» УНР від Антанти. Представниками держав Антанти пропонувалося власним урядам для згуртування просоюніцьких елементів в Україні застосувати доступні війська, зокрема японські підрозділи у Сибіру. В іншому випадку передбачалося, що Центральні держави змогли б використати відновлення єдиної Росії на свою користь⁷⁵.

Неспроможність Ради народних міністрів УНР вести справи із німецьким та австрійським командуванням стало очевидна наприкінці березня – початку квітня 1918 р. Командувач німецьких військ Г. фон Ейхгорн видав 6 квітня наказ про засів полів, що Центральна Рада сприйняла як втручання до земельної політики в Україні. Посол США у Швеції А. Моріс повідомляв у Держдепартамент про ці події 2 травня, вказуючи на обговоренні цих суперечок у Рейхстазі, в ході яких соціал-демократи Ф. Шейдеман і М. Ерцбергер припускали про неправильний переклад наказу як привід до суперечок⁷⁶.

На початку квітня 1918 р. союзні посли в Яссах вважали, що Україна перетворювалася на німецьку колонію. За їхньою інформацією, в УНР увійшли в обіг німецька й австрійська валюта, місцеві чиновники замінювалися німецько-австрійськими, а всі зв'язки з Росією були розірвані. Серед дипломатів вже поширилися чутки, що Німеччина й Австро-Угорщина воліли б розігнати Центральну Раду та встановити німецьке правління⁷⁷.

Чутки втілилися у гетьманський переворот і проголошення Української Держави 29 квітня 1918 р. Однак прихід уряду П. Скоропадського посилив зовнішньополітичну орієнтацію України на Центральні держави. За визначенням американського історика українського походження О. Федішина, Українська Держава в умовах німецько-австрійської окупації перебувала у становищі сателіта Четверного союзу, який добровільно прийняв протекцію великих держав із частковим обмеженням суверенітету⁷⁸. Незважаючи на проголошення Українською Державою власного нейтрального статусу, сателітом Німеччини її визначає і український історик Н. Городня⁷⁹. Гетьманський уряд продовжував виконувати всі зобов'язання УНР, зокрема згідно положень Берестейського мирного договору. Таке становище Української Держави на міжнародній арені наприкінці Великої війни 1914–1918 рр. зумовлювало відповідне ставлення до неї дипломатів і представників Сполучених Штатів.

Посол США у Нідерландах Дж. Гарретт повідомляв 5 травня Держдепартамент про зміст виступу віцеканцлера Ф. фон Паєра у Рейхстазі, присвяченого подіям в Україні, включаючи гетьманський переворот. Віцеканцлер стверджував, що «останнім часом Рада втрачала позиції, хоч вона мала заслугу в створенні української держави і встановленні

⁷⁵ Joint telegram from the Allied Ministers dated Jassy, March 27. The Ambassador in France (Sharp) to the Secretary of State. Paris, April 4, 1918, 6 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 700–701.

⁷⁶ The Minister in Sweden (Morris) to the Secretary of State. Stockholm, May 2, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 680–681.

⁷⁷ The Ambassador in France (Sharp) to the Secretary of State. April 16, 1918, 6 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 677.

⁷⁸ *Fedyshyn O.S. Germany's Drive to the East and the Ukrainian Revolution 1917–1918*. New Brunswick, N. J.: Rutgers University Press, 1971. P. 260.

⁷⁹ *Городня Н.Д. Політика держав Антанти і США щодо державності України у 1917–1919 рр...* С. 46–47.

миру». Однак, на думку Ф. фон Паєра, кінець правління УЦР був зумовлений «впертою прихильністю до комуністичних теорій», що не знайшли підтримки в українського селянства. Відповідно, заміна Ради на уряд, який «не поділяє комуністичні ідеї власності», була суто українською справою⁸⁰.

Повноваження гетьмана П. Скоропадського згідно «Законів про тимчасовий державний устрій України» та зміст «Грамоти до всього українського народу» коротко описувалися у повідомленні від 8 травня нового консула США в Москві Д.К. Пула. Він відзначав «практично самодержавну владу гетьмана», зокрема щодо призначення уряду й у сфері міжнародних відносин⁸¹.

2 травня 1918 р. було сформовано гетьманський уряд на чолі із Ф. Лизогубом, переважно із колишніх кадетів і октябристів за переконаннями. Після того як Д.К. Пул отримав інформацію про склад уряду, він писав у Вашингтон про можливу підтримку Німеччиною «руху за відновлення Росії шляхом об'єднання України із Великоросією» під проводом несоціалістичного і прониімецького уряду Української Держави. На думку консула США у Москві, за відсутності підтримки союзників, наступний російський уряд після більшовиків мав стати прониімецьким за такого розвитку подій⁸².

Застереженням Д.К. Пула частково суперечили наведені ним 22 травня у телеграмі до Держдепартаменту цитати з виступів міністра закордонних справ Української Держави М. Василенка. Той стверджував, що «Росії зараз не існує» і немає «навіть здорового зерна концепції держави». За словами М. Василенка, Україна не дотрималась свого слова перед союзниками. Проте, це можна було пояснити тим, що українські «економічні і комерційні інтереси пов'язані із Центральними державами, передусім із Німеччиною»⁸³.

Нагальним питанням, що стояло перед гетьманським урядом, було встановлення кордонів із Радянською Росією та іншими російськими державними утвореннями. Згідно з Брест-Литовським мирним договором Радянська Росія мала укласти мир з Україною та вивести радянські війська за межі кордону, який мали демаркувати.

Як повідомляв 11 травня у Держдепартамент посол США у Швеції А. Морріс, 5 травня у м. Кореновому Курської губернії між секретарем російської радянської делегації П. Зайцевим і німецьким командуванням було укладено перемир'я на Курському фронті. Створювалась демаркаційна лінія Суджа-Коренева-Рильськ, шириною у 10 км, яка виконувала роль межі просування німецьких військ на Схід. Для перемир'я на Білгородському та Брянському ділянках фронту П. Зайцев мав зустрітися із українською делегацією у м. Ворожбі. На прохання уряду Німеччини, у зв'язку із гетьманським переворотом, переговори делегацій Української Держави та Радянської Росії переносилися до Києва⁸⁴.

⁸⁰ The Minister in the Netherlands (Garrett) to the Secretary of State. The Hague, May 5, 1918. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 681-682.

⁸¹ The Consul at Moscow (Poole) to the Secretary of State. Moscow, May 8, 1918. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 682-683.

⁸² The Consul at Moscow (Poole) to the Secretary of State. Moscow, May 16, 1918, 8 p.m. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 687-688.

⁸³ The Consul at Moscow (Poole) to the Secretary of State. Moscow, May 22, 1918. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 689-690.

⁸⁴ The Minister in Sweden (Morris) to the Secretary of State. Stockholm, May 11, 1918. *FRUS. 1918. Russia:* in 3 vol. Vol. 2. P. 686-687.

Згідно з наступним повідомленням посла США А. Морріса від 18 травня, Раднарком погодився на пропозицію Німеччини за умови забезпечення прямого телеграфного зв'язку Москви з Києвом. Міністр закордонних справ М. Василенко задовольнив прохання більшовицького уряду та пообіцяв також відновлення залізниці від Курська до Києва і від Кореневого до Білопілля, якими під військовою охороною мала добиратися радянська делегація. Однак перемир'я на фронтах потребувало узгодження із Німеччиною⁸⁵.

23 травня 1918 р. у Києві розпочалися російсько-українські мирні перемовини. Делегація Української Держави висунула вимоги встановлення нової демаркаційної лінії, вільного виїзду українців з Росії з їхніми цінностями та майном, повернення вивезеного Радянською Росією залізничного складу та заснування дипломатичних представництв у Росії на взаємній основі.

Д.К. Пул повідомляв Держдепартамент 3 червня, що до Києва прибула делегація уряду Південно-Східної Росії, який об'єднував представників Дону, Кубані й інших козачих територій. Американський консул вважав формування таких небільшовицьких урядів передумовою для експансії Центральних держав на Кавказ⁸⁶. Наслідком заяв представників небільшовицьких російських державних утворень стала відмова голови української делегації С. Шелухина визнавати території колишньої Російської імперії, які не були керовані Раднаркомом, частиною РСФРР⁸⁷.

Проміжним успіхом у радянсько-українських перемовинах було підписання прелімінарного мирного договору 12 червня 1918 р., який задовольняв запропоновані Українською Державою вимоги. Крім того, російські та українські організації Червоного Хреста мали забезпечити повернення військовополонених з обох держав⁸⁸. У зв'язку з укладенням прелімінарного миру, консул Д.К. Пул стверджував 17 червня 1918 р., що Німеччина підштовхувала Україну також до укладення торговельної угоди з Радянською Росією. Метою цього було відкриття українсько-російського кордону для руху товарів до Німеччини та до Радянської Росії, включаючи зерно та вугілля⁸⁹.

Надалі більшовицька делегація всіляко затягувала переговорний процес і перемовини щодо миру фактично закінчилися ультимативною нотою делегації Української Держави від 3 жовтня 1918 р. з вимогою визнання українських кордонів. Делегація Радянської Росії у відповідь запросила час для консультацій і виїхала з Києва⁹⁰. В умовах поразок Центральних держав на фронтах Великої війни Раднарком вже не вважав за необхідне рахуватись із Українською Державою.

Важливим для зовнішньої політики Української Держави стало «кримське питання» про статус і державну належність Кримського півострова. Гетьман П. Скоропадський

⁸⁵ The Minister in Sweden (Morris) to the Secretary of State. Stockholm, May 18, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 689.

⁸⁶ *Ibid.* P. 691.

⁸⁷ *Верстюк В.Ф.* (кер.) та ін. Нариси історії української революції 1917-1921 років: у 2 кн. Кн. 1. К.: Наукова думка, 2011. С. 331.

⁸⁸ The Consul at Moscow (Poole) to the Secretary of State. Moscow, June 17, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 693.

⁸⁹ The Consul at Moscow (Poole) to the Secretary of State. Moscow, June 17, 1918. 7 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 694.

⁹⁰ *Верстюк В.Ф.* (кер.) та ін. Нариси історії української революції 1917-1921 років: у 2 кн. Кн. 1... С. 335.

відзначав у спогадах, що у випадку окремого існування, «Крим став би найлютішим ворогом» України, а порти Одеса та Маріуполь перебували б під загрозою безпосередніх ударів з боку Криму⁹¹.

Ще напередодні гетьманського перевороту, за повідомленням посла США у Швеції А. Морріса, 23 квітня Раднарком висловив протест стосовно перетину німецько-українськими військами Перекопського перешийка, адже за Брест-Литовським миром Крим не належав УНР. Стурбованість Москви викликало і становище Чорноморського флоту, який перебував у бухтах Севастополя⁹².

Відповідь на протест Раднаркому надав 9 травня посол Німеччини в Росії граф В. Мірбах. Він заявив, що німецькі війська окупувають Крим через загрозу Херсону та Миколаєву. Проте Німеччина допускала право на самовизначення Криму, де в березні-квітні 1918 р. існувала Соціалістична Радянська республіка Тавриди. Статус Кримського п-ва, на думку німецького уряду, мав вирішуватися шляхом перемовин російського більшовицького й українського урядів⁹³.

Майже одразу після приходу до влади, гетьман П. Скоропадський детально обґрунтував у ноті до посольства Німеччини в Україні від 10 травня 1918 р. економічне значення Криму для Української держави та потребу у Чорноморському флоті⁹⁴. Як повідомляв А. Морріс 6 червня зі Стокгольма, під час перебування у Відні, гетьман П. Скоропадський зробив заяви для преси про можливість об'єднання Української Держави з прилеглими територіями Донецького басейну, козацьким Доном і Кубанню, а також Кримом. За його словами, Україні був потрібен флот для торгівлі та виходу до морських шляхів, а відповідно потрібні були «гавані, які можна знайти в Криму»⁹⁵.

15 червня 1918 р. під контролем німецької окупаційної влади у Криму був сформований Крайовий уряд на чолі із генералом С. Сулькевичем і міністром закордонних справ Дж. Сейдаметом⁹⁶. Консул Д.К. Пул інформував 19 червня Держдепартамент про сприяння Німеччини у формуванні кримськотатарської армії. Він також зазначав, що більшість населення Криму виступали за приєднання до України на правах широкої автономії та проти перетворення на німецьку колонію чи кримськотатарську республіку під протекторатом Османської імперії⁹⁷.

Реакцією гетьманського уряду стало поступове введення у червні-липні торговельних обмежень, які призвели до економічної блокади Кримського п-ва влітку 1918 р. 12 жовтня

⁹¹ Скоропадський П. Спогади (кінець 1917 – грудень 1918). К.: Київ-Філадельфія, 1995. С. 235.

⁹² The Minister in Sweden (Morris) to the Secretary of State. Stockholm, April 25, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 679.

⁹³ The Consul at Moscow (Poole) to the Secretary of State. Moscow, May 9, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 684-685.

⁹⁴ Нота гетьмана П. Скоропадського до посольства Німеччини в Україні щодо Криму та Чорноморського флоту. 10.05.1918 р. *Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. Т. 2. Упоряд.: Р. Липіг (керівник) та ін.* К.: Темпора, 2015. С. 46-48.

⁹⁵ The Minister in Sweden (Morris) to the Secretary of State. Stockholm, June 6, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 692.

⁹⁶ Головченко В.І. Кримське питання в українській політиці гетьмана П. Скоропадського. *Національна та історична пам'ять*. 2013. Вип. 7. С. 196

⁹⁷ The Consul at Moscow (Poole) to the Secretary of State. Moscow, June 19, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 695.

Рада міністрів Української Держави та делегація Кримського крайового уряду узгодили Декларацію про принципи кримської крайової конституції. Згідно цієї Декларації, Крим приєднувався до Української Держави на правах автономного краю; при міністерствах гетьманського уряду створювались відділи з кримських справ. Однак поразка Німеччини у Великій війні та відставка уряду С. Сулькевича 15 листопада 1918 р. завадили цьому приєднанню⁹⁸.

В умовах успішних наступальних операцій держав Антанти та США на фронтах Великої війни, з серпня 1918 р. для гетьманського уряду став важливим пошук контактів із країнами-союзниками. Активізувалися також спроби антигетьманської опозиції зв'язатися із представниками Великої Британії, Франції та Сполучених Штатів.

Посол США у Швейцарії А. Стоувол надіслав 17 жовтня до Держдепартаменту звернення від колишнього посла УНР у Німеччині О. Севрюка до президента В. Вільсона. У ньому стверджувалося про підтримку Українською Національною Радою в Швейцарії, під якою малося на увазі Українське швейцарське бюро, програми «14 пунктів» для збереження української державності. Незалежна українська держава мала охоплювати території півдавстрійських Східної Галичини та Буковини⁹⁹.

У середовищі американської дипломатії восени 1918 р. виникли застереження щодо можливої окупації України і країн Балтії більшовицькою Росією після виведення німецько-австрійських військ. Повірений при посольстві США у Швеції Ш. Вайтхауз повідомляв у Держдепартамент 12 жовтня, що не варто поспішати із виведенням військ Центральних держав із України до готовності союзників замінити їх власними підрозділами. На думку повіреного, більшовицька окупація України посилила б радянський уряд та ускладнила відновлення Росії¹⁰⁰.

Делегація Української Держави на чолі з І. Коростовцем прибула 5 листопада 1918 р. до Ясс у Румунії на неофіційні перемовини із представниками держав Антанти. Неприхильне ставлення дипломатів країн-союзників до незалежності України стало одним із чинників проголошення П. Скоропадським 14 листопада Грамоти про федерацію із Росією. Посол США у Франції В. Шарп повідомляв, що основним положенням цього документу був заклик до українського народу об'єднати зусилля з іншими національними силами для відбудови Росії на федеративних засадах¹⁰¹.

14 листопада в Україні почалося антигетьманське повстання під проводом Директорії УНР. Посол В. Шарп сприйняв повстанців як «українських шовіністів», які виступили разом із більшовицькими й анархістськими силами. Він висловлював застереження, що захоплення військами Директорії центральних українських областей створювало небезпеку з боку більшовиків на північному кордоні, загрожувало зв'язку України із Доном та окупацією більшовиками вугільного Донецького басейну, металургійних підприємств і складів зброї. Виходом з ситуації, що склалася, В. Шарп вважав надсилання союзницьких

⁹⁸ Головченко В.І. Кримське питання в українській політиці гетьмана П. Скоропадського... С. 198-199.

⁹⁹ The Minister in Switzerland (Stovall) to the Secretary of State. Berne, October 17, 1918. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 697-698.

¹⁰⁰ The Chargé in Sweden (Whitehouse) to the Secretary of State. Stockholm, October 12, 1918, 5 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 838.

¹⁰¹ The Ambassador in France (Sharp) to the Secretary of State. Paris, November 26, 1918, 10 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 700-701.

військ до Одеси із подальшою окупацією Києва та Харкова, висловлення підтримки силам порядку в Росії та застереження німецьких військ від підтримки повстанців чи перешкоджання російським офіцерам у Києві¹⁰².

На Яській конференції 16–23 листопада 1918 р. дипломати Великої Британії, Франції, Італії та США призначили французького віце-консула в Києві Е. Енно «повноважним представником держав Антанти в Південній Росії», що однак не було узгоджене із урядами союзних країн¹⁰³. Програма дій нового гетьманського уряду, надіслана у телеграмі 27 листопада В. Шарпу від союзних послів у Яссах, передбачала відновлення єдності Росії, участь Української Держави у боротьбі з більшовизмом, а також прохання про відправку представників держав Антанти до Києва. Уряд П. Скоропадського звертався також із запитом про надсилання військ союзників до Києва, Одеси та зайняття ними залізничних вузлів Жмеринки та Бірзули¹⁰⁴.

У спільній телеграмі від 7 грудня представників союзників в Яссах, окрім Сполучених Штатів¹⁰⁵, містилася підтримка відновлення і єдності Росії, зокрема згідно прагнень всіх сил, які «стоять за збереження порядку» і яким загрожували більшовики¹⁰⁶. Е. Енно вважав, що уряд Української Держави був на той момент єдиною організацією, яку «можна було використати проти більшовизму» до прибуття військ Антанти в Україну¹⁰⁷. Проте вже за тиждень, 14 грудня 1918 р. Київ був взятий військами Директорії УНР, а Українська Держава припинила існування.

Висновки. Таким чином, українські державотворчі процеси в 1917–1918 рр. привертати увагу Сполучених Штатів через перебіг Першої світової війни та Російської революції. У 1917 р. Сполучені Штати не мали належного рівня представництва в Україні, що викликало потребу у відкритті американського консульства у Києві. Загроза поширення австрійсько-німецького впливу змушували держави Антанти та США враховувати уряд УНР та українську армію в планах щодо збереження Східного фронту. Американські представники у Росії висловлювали пропозиції щодо визнання Української Народної Республіки, її фінансової підтримки, проведення союзницької інтервенції. Проте укладення Берестейського миру УНР із Четверним союзом і курс Держдепартаменту на збереження територіальної цілісності Росії стали цьому на заваді. Консульські установи США та союзників продовжили роботу в умовах більшовицької окупації України до наближення до Києва й Одеси австро-німецьких військ у лютому 1918 р.

В умовах окупації України німецькими й австро-угорськими військами, дипломати США у Москві та в європейських державах інформували Вашингтон про становище в

¹⁰² The Ambassador in France (Sharp) to the Secretary of State. Paris, November 25, 1918, midnight. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 699–700.

¹⁰³ *Городня Н.Д.* Політика держав Антанти і США щодо державності України у 1917–1919 рр.... С. 62–63.

¹⁰⁴ The Ambassador in France (Sharp) to the Secretary of State. Paris, December 11, 1918, midnight. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 702–703.

¹⁰⁵ The Acting Secretary of State to the Consul General at Irkutsk (Harris). Washington, December 12, 1918, 6 p. m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 703.

¹⁰⁶ The Ambassador in France (Sharp) to the Secretary of State. Paris, December 10, 1918, 4 p.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 701.

¹⁰⁷ The Ambassador in France (Sharp) to the Secretary of State. Paris, December 10, 1918, 10 a.m. *FRUS. 1918. Russia*: in 3 vol. Vol. 2. P. 702.

країні. Основними проблемами, які цікавили американських дипломатів, були відносини УНР (з квітня 1918 р. – Української Держави) з Німеччиною, мирні перемовини з Радянською Росією та «кримське питання». Американські дипломати розглядали українську державність у контексті процесів на колишньому російському імперському просторі та сприймали її в якості інструменту впливу Німеччини і загалом Центральних держав. Об'єднання колишніх територій Російської імперії за підтримки Німеччини розглядалося як одна з потенційних загроз. Поразка Четверного союзу у Великій війні восени 1918 р. змусила американську дипломатію звернути увагу на чинник більшовицької експансії, який знову постав у регіоні.

Valentyn Zatsepilo

The American Diplomacy Position Towards Ukrainian Statehood (1917-1918)

Abstract: The article highlights the position of representatives of the U. S. diplomatic corps and American organizations in Russia regarding the Ukrainian statehood from November 20, 1917, when the Ukrainian People's Republic was proclaimed, to December 14, 1918, when the Ukrainian State headed by Hetman P. Skoropadsky ceased to exist.

The author analyzes the American diplomacy position towards development of state-building processes in Ukraine in the fall and winter of 1917. The main problems that concerned American diplomats were the formation of a separate Ukrainian army capable of resisting the German-Austrian troops, the level of Central Powers influence on the General Secretariat and the Ukrainian Central Rada, the possibility of Ukraine's separation from Russia and independence declaration of the Ukrainian People's Republic (UNR). The issue of cooperation between the Cossack Don and Ukraine to resist German-Austrian influences was discussed. Some diplomatic corps representatives made proposals for the United States to recognize the UNR, but they did not find support in the Department of State. The weak level of diplomatic representation necessitated the opening of U.S. consulate in Kyiv, which worked before the German-Austrian occupation of Ukraine.

The Brest Peace Treaty of the UNR with the Central Powers changed the American diplomacy position towards Ukrainian statehood to a negative one. The occupation by the Central Powers was seen as the transformation of Ukraine into a German semi-colony. The establishment of Hetman power and the proclamation of the Ukrainian State caused concern due to the risk of Germany using Ukraine to spread its influence over Russia. United States diplomats monitored the resolving of the 'Crimean' issue and peace negotiations between the Ukrainian State and Soviet Russia.

The Central Powers defeats on the Great War fronts in the fall of 1918 led to the beginning of contacts between representatives of the Hetman government with the Entente Powers and the United States. The Ukrainian State was perceived as a reliable partner in the struggle against Bolshevik expansion until its fall in December 1918.

Keywords: United States, Ukrainian People's Republic, Ukrainian State, Woodrow Wilson administration, World War I